

ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO GALIMYBĖS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE: TĖVŲ PATIRTYS

Roberta Vaičienė
Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iX.385>

Anotacija

Tyrimo tikslas – atskleisti tėvų patirtis, susijusias su įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo galimybėmis ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros analizė); empiriniai (pusiau struktūruotas interviu, kokybinė turinio analizė). Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tėvų patirtys į vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), įtrauktį yra įvairios, tačiau galima teigti, kad įtraukusis ugdymas daro tiesioginę įtaką šių vaikų ugdymo procesų sėkmei ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikų su SUP sėkminga įtrauktis priklauso nuo nuolatinio tėvų, pedagogų ir specialistų bendradarbiavimo. Tėvų patirtys rodo, kad norint pasiekti geresnių rezultatų, pedagogams reikia stipresnio praktinio pasirengimo dirbti su šiais vaikais. Taip pat tyrimo metu išryškėjo keli pagrindiniai iššūkiai. Pirmuoju būtų galima įvardinti pedagogų pasirengimo dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais stiprinimą, specialistų etatų didinimą ir papildomų švietimo pagalbos specialistų įtraukimą, kuris pasireiškia kompetencijų trūkumu bei nepakankamu gebėjimu greitai taikyti tinkamus metodus čia ir dabar. Antrasis iššūkis – tėvų įtraukimas į ugdymo procesą ir aktyvus bendravimas bei bendradarbiavimas, kuris siejamas su per mažu tėvų aktyvumu savo vaiko įtraukties procese. Trečiuoju iššūkiu galima įvardinti įtraukiojo ugdymo sąlygų pritaikymą individualiems vaikų, turinčių specialiuosius ugdymosi poreikius, poreikiams, kuris siejamas su ugdymo aplinkos ir metodų pritaikymu. Dar vienas iššūkis – pagalbos teikimas tėvams ir papildomos konsultacijos, kurią nori ir geba priimti ne visi tėvai.

Pagrindiniai žodžiai: įtraukusis ugdymas, ikimokyklinio ugdymo pedagogai, specialieji ugdymosi poreikiai.

Išvadas

Temos aktualumas. Įtraukusis ugdymas kaip sąvoka yra ypač populiari ir vis plačiau vartojama šių dienų kontekste. Sąvoka įgavo prasmę tuomet, kai vaikai, turintys negalią ar sutrikimų, buvo įtraukiami į bendrą socializacijos procesą. Įtakos tam turėjo švietimo reforma, kurioje viena iš dedamųjų dalių yra įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas. Kefallinou, Symeonidou ir Meijer (2020) teigimu, įtraukusis ugdymas yra kintantis procesas, orientuotas į švietimo sistemos pasiekiamumą, ugdymo kokybės gerinimą bei orientaciją į žmogų. Švietimo įstatyme numatyti lygybės ir nediskriminavimo principai taip pat siejami su įtraukiuoju ugdymu, t.y. visos ugdymo įstaigos turės sudaryti sąlygas visiems vaikams ugdytis ir plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, nediskriminuojant jų dėl ugdymosi poreikių įvairovės, todėl visi vaikai turi teisę į lygias ugdymo galimybes.

Ši tema yra ne tik aktuali, bet ir sulaukia didelio tyrėjų susidomėjimo, ypač pastarąjį dešimtmetį. Kefallinou, Symeonidou & Meijer (2020) tyrė įtraukiojo ugdymo vertės supratimą ir jo įgyvendinimo galimybes; Vural, Pişkin & Durmuşoğlu (2021) tyrė ikimokyklinio ugdymo pedagogų patiriamas problemas bei taikomas praktikas įtraukiojo ugdymo kontekste; Kozibroda, Kruhlyk, Zhuravlova & Chupakhina (2020) tyrė įtraukiojo ugdymo naujoves įvairaus tipo ugdymo įstaigose. Tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymą buvo nagrinėjami ir įvairiuose užsienio mokslininkų tyrimuose, pavyzdžiui – Epstein (2011), kurie akcentuoja tėvų bendradarbiavimo su pedagogais svarbą. Tačiau specifinių tyrimų apie tėvų patirtis įtraukiojo ugdymo kontekste pastebimai mažai.

Temos ištirtumas. Tyrimų, susijusių su tėvų įtraukimu į vaikų ugdymo procesą, aptinkama gausybėje šalių: Indonezijoje (Yusuf, 2020), Slovėnijoje (Schmidt, Krivec & Bastič, 2020), Slovakijoje (Majerčíková & Lorencová, 2021), Bulgarijoje (Scanlon, Radeva, Pitsia, Maguire & Nikolaeva, 2022), Ukrainoje (Kalinina, Karnaukhova, Mashovets, Shvaliuk & Telna, 2022), Švedijoje (Karlsudd, 2023), Čekijoje (Horníčková, Majerčíková & Tirpáková, 2023) ir kitose pasaulio šalyse. Lietuvoje taip pat daugėja tyrimų, nagrinėjančių tėvų dalyvavimo vaikų ugdymo procese reikšmę bei jo poveikį vaiko socialinei ir emocinei raidai, tačiau pastebimai mažai dėmesio skiriama tėvų vaidmeniui ir patirtims įtraukiojo ugdymo kontekste. Analizuojant tyrimų rezultatus nustatyta, kad vaikų tėvai, nepriklausomai nuo vaiko gebėjimų, siekia, kad jų atžala gebėtų bendrauti ir bendradarbiauti, gerai jaustųsi įvairialypėje aplinkoje. Jie taip pat įžvelgė reikšmingus pranašumus ruošiant savo vaikus prisitaikyti prie realaus

pasaulio, gebėti socializuotis, mokėti padėti aplinkiniams bei būti empatiškiems įvairiose gyvenimiškose situacijose.

Tyrimo problema. Kokios tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, patirtys susijusios su įtraukiojo ugdymu? Kaip šios patirtys veikia įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje? Kokias patirtis ir iššūkius tėvai patiria įtraukiojo ugdymo kontekste?

Tyrimo objektas – tėvų patirtys, susijusios su įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo galimybėmis ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo tikslas – atskleisti tėvų patirtis, susijusias su įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo galimybėmis ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros šaltinių analize atskleisti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bei tėvų vaidmenis šiame procese teoriniu aspektu.
2. Atskleisti tėvų patirtis, susijusias su įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje raiška.
3. Identifikuoti tėvų patirtis, kurias jie patiria įtraukiojo ugdymo kontekste.
4. Išryškinti iššūkius, su kuriais tėvams teko susidurti įtraukiojo ugdymo principų įgyvendinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigose metu.

Tyrimo metodai: teorinėje dalyje – mokslinės literatūros analizė, kurios paskirtis – sukurti tvirtą teorinį pagrindą teoriniu aspektu bei nusimatyti aiškią probleminę situaciją kaip pagrindą tyrimui; empirinėje dalyje – pusiau struktūruotas interviu, kokybinė turinio analizė, kurių paskirtis – surinkti giluminius duomenis, juos sistemingai apdoroti bei formuluoti tyrimo išvadas.

1. Teorinės įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje prielaidos

1.1. Teisinis įtraukiojo ugdymo reglamentavimas užsienio šalyse ir Lietuvoje

Stubbs (2008) teigimu, Pasaulinės tendencijos rodo, kad dar iki XX a. pabaigos – XXI a. pradžios mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turėjo atskirtį nuo bendraamžių, jų integravimas į visuomenę buvo ribotas ir komplikotas. XXI a. pirmasis dešimtmetis laikomas reikšmingų pokyčių laikotarpiu, kuomet tarptautinė organizacija UNESCO pradėjo aktyviai skatinti įtraukties idėjas, siekiant užtikrinti, kad visi vaikai turėtų vienodas galimybes. Kiek kitokią išvalgą pateikia Vitkauskienė ir Martinaitytė (2023). Jų teigimu, „dažniausiai įtraukusis ugdymas aprašomas kaip filosofija, kuri sako, kad vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turi tokias pat galimybes dalyvauti ugdymosi procese kaip ir įprastos raidos vaikai“ (p. 39). Kaip teigia Miltenienė ir kt. (2020), įtraukusis ugdymas, šiame kontekste, tapo reikšminga švietimo politikos sistemos dalimi, skatinančia bendradarbiavimą tarp mokytojų, mokinių ir jų šeimų. Pastaroji praktika užtikrina reikiamos pagalbos gavimą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, skatina socialinę įtrauktį ir empatiją visuomenės lygmenyje. Svarbu pabrėžti ir tai, kad įtraukusis ugdymas yra lyg įrankis, padedantis plėtoti mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius, siekiant kokybiško gyvenimo balanso. Ne mažiau svarbu suprasti, kad įtraukusis ugdymas yra ne vienkartinis įvykis, o nuolatinis procesas. Įtraukiojo ugdymo sampratos pateiktys pateiktos 1 lentelėje.

Analizuojant 1 lentelėje pateiktus sąvokos „įtraukusis ugdymas“ apibrėžimus galima teigti, kad įtraukusis ugdymas yra reikšminga švietimo koncepcijos dalis, orientuota į visų mokinių, taip pat ir turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą. Nacionalinė švietimo agentūra (2024) įtrauktį apibrėžia kaip kokybišką ugdymą, grindžiamą Geros mokyklos koncepcijos principais, orientuotą į kiekvieno mokinio poreikius ir gebėjimus bei glaudžiai susijusį su personalizuotu ugdymu. UNESCO (2024) akcentuoja, kad įtraukusis ugdymas garantuoja lygias galimybes visiems mokiniams, nepriklausomai nuo jų poreikių ar socialinio statuso. Pastarosios sąvokos pateiktyje pabrėžtina, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai efektyviau mokosi mišrioje aplinkose.

1 lentelė. Sampratos „įtraukusis ugdymas“ analizė

Autorius, metai	Sampratos „įtraukusis ugdymas“ pateiktis
Nacionalinė švietimo agentūra, 2024	„Įtraukusis ugdymas – kokybiškas ugdymas kiekvienam mokiniui, tai labai aiškiai atspindi Geros mokyklos koncepcijoje. Įtraukųjį ugdymą tikslinga siesti su personalizuotu kiekvieno mokinio ugdymu, atitinkančiu kiekvieno vaiko ugdymosi galias ir poreikius. Įtraukusis ugdymas apima ugdymo turinio, mokytojų rengimo, pagalbos mokiniui, mokytojui, mokyklai, vertinimo, ugdymo organizavimo sritis“.
UNESCO, 2024	Įtraukusis ugdymas reiškia, kad visi mokiniai turi vienodas galimybes gauti lygias švietimo ir mokymosi galimybes, nepriklausomai nuo poreikių, galimybių, socialinio statuso. Įtraukusis ugdymas remiasi nuostata, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams yra veiksmingiau įgyti mišrią patirtį, kad jie būtų sėkmingesni socialiniuose santykiuose tolimesniam gyvenime.
Alzahrani, 2020	Įtraukusis ugdymas – tai pritaikytų mokymosi metodų visuma, kai skirtingų sluoksnių ir skirtingų gebėjimų mokiniai mokosi kartu.
Moriña, 2019	Įtraukusis ugdymas – tai ugdymo idėja, kai mokytojai gali kurti įvairias ir dinamiškas mokymosi aplinkas, pritaikytas kiekvieno mokinio poreikiams siekiant individualių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, poreikio patenkinimo.

Šaltinis: sudarytas autorių pagal Nacionalinė švietimo agentūra, 2024, UNESCO, 2024, Alzahrani, 2020 ir Moriña, 2019

UNESCO pranešime, 2024-05-17, „251M children and youth still out of school, despite decades of progress“ rašoma, kad nepaisant didelės pažangos per pastarąjį dešimtmetį, milijonams vaikų ir jaunuolių visame pasaulyje yra atimta teisė į mokslą. Atlikti socialiniai tyrimai rodo, kad pasaulyje vienam iš penkių vaikų, paauglių bei jaunuolių švietimo ir mokslo sistema yra vis dar neprieinama. Tam įtakos turi skurdas, pasaulio vieta, lyties problematika, kalbos ir kultūrų skirtumai, negalia, etninė priklausomybė, religija, migracija tarp pasaulio šalių ir kt. Pastebima, kad pasitaiko atvejų kai vaikai su negalia nepagrįstai pašalinami iš ugdymo įstaigos dėl kompleksinių ar pavienių priežasčių. Jomis galima įvardinti negebėjimą įtraukti, nepritaikytą įstaigos infrastruktūrą, socialinę atskirtį, negebėjimą ir/arba nenorą kovoti už savo teisę ir kt. Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija taip pat ypatingą dėmesį skiria įtraukiamam ugdymui. Organizacijos reglamente akcentuojama, kad visi vaikai turi teisę ir geba mokytis, pabrėžiant jų individualumą bei unikalumą – kiekvienas vaikas pasižymi savitais gebėjimais, pomėgiais ir mokymosi poreikiais. Ypatingas dėmesys skiriamas tiems besimokantiejiems, kurie gali susidurti su socialine ar akademinė atskirtimi. Pavyzdžiui, jei vaikas turi negalią ar kitų sutrikimų, jis mokykloje neturėtų būti atskirtas nuo kitų mokinių, o jo ugdymas turėtų būti pritaikytas pagal individualius poreikius ir gebėjimus, o ne grindžiamas iš anksto nustatyta pasiekimų karte. Hasan, Halder, Debnath (2018) nuomone, įtrauktis reiškia, kad atsižvelgiama į kiekvieno besimokančiojo individualius poreikius ir siekiama kad visi besimokantieji kartu siektų rezultatų.

Hasan, Halder ir Debnath (2018) pabrėžia, kad svarbiausias dėmesys turėtų būti skiriamas esamų švietimo sistemų pertvarkymui, o ne naujų įvedimui. UNESCO remia valstybes nares rengiant ir įgyvendinant įtraukiojo ugdymo programas bei padeda vyriausybėms įgyvendinti švietimo politiką įtraukiojo ugdymo kontekste, dalyvaujant programų kūrimo ir įgyvendinime. Ypatingas dėmesys skiriamas vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikius.

UNICEF (Jungtinių Tautų Vaikų Fondas) yra viena iš organizacijų, kuri aktyviai propaguoja įtraukųjį ugdymą, kaip priemonę užtikrinant visų vaikų teises ir galimybes į švietimą. Kaip Spathara (2018) teigia, įtraukusis ugdymas reiškia, kad visi vaikai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, socialinės ar ekonominės padėties, turi gauti kokybišką išsilavinimą. UNICEF (2024) konvencijoje pabrėžiama, kad kiekvienas vaikas turi lygias galimybes ugdytis saugioje ir palaikančioje aplinkoje. To pasekoje UNICEF parengė gaires, skirtas įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo skatinimui. Vienoje iš Vaikų teisių konvencijų pabrėžiama, kad visi vaikai turi teisę į švietimą. To pasekoje valstybių pareiga – sukurti palankias sąlygas, kad šios teisės būtų tinkamai įgyvendintos. Spathara (2018) pabrėžia, kad tai apima tinkamus išteklius, programas ir mokymo metodų užtikrinimą, kad būtų orientuojamasi į skirtingus mokinių poreikius bei gebėjimus.

UNICEF (2023) pabrėžia, kad įtraukiojo ugdymo tikslas nėra apribotas vien akademiniiais pasiekimais – organizacija skiria dėmesį taip pat vaikų socialinei, emocinei ir fizinei gerovei. Tai reiškia, kad ugdymo procesas turi būti orientuotas į įvairiapusį vaiko vystymąsi, įtraukiant skirtingas veiklas, kurios skatintų bendradarbiavimą ir socialinius ryšius. Das (2022) pabrėžia, kad reglamentavimas šiuo

klausimu apima įvairias tarptautines ir nacionalines normas, jų tarpusavio suderinamumą. Autoriaus teigimu, valstybių vyriausybės turi prisidėti prie švietimo politikos kūrimo, remiant šį ugdymą, t.y. turi būti orientuojamasi į mokytojų rengimą, ugdymo programų pritaikymą, mokymosi įstaigų infrastruktūros gerinimą ir kt. Das (2022) ir Spathara (2018) taip pat pabrėžia, jog svarbu užtikrinti, kad tėvai ir bendruomenės būtų įtraukti į ugdymo bei įtraukties procesus, siekiant sėkmingo ir kokybiško vaikų švietimo proceso užtikrinimo.

Pasaulio sveikatos organizacija yra orientuota į visapusišką vaikų gerovę. Amor ir kt. (2019) teigimu, Pasaulio sveikatos organizacija pripažįsta, kad švietimas yra neatsiejama sveikatos ir gerovės dalis, todėl siekiama skatinti sisteminį požiūrį į ugdymą. Įtraukusis ugdymas Pasaulio sveikatos organizacijos kontekste reiškia, kad visi vaikai, įskaitant tuos, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių ar yra iš konkrečių pažeidžiamų grupių, turi turėti galimybę gauti kokybišką mokslą. Tačiau pabrėžtina ir tai, kad sveikatos problemos gali turėti didelės įtakos vaikų mokymuisi bei gebėjimams, todėl svarbu kompleksiskai užtikrinti sveikatos paslaugas ir švietimą. Pastaroji organizacija skatina valstybių vyriausybes remti įtrauktį, užtikrinant su sveikata susijusius aspektus. Tai apima ugdymo įstaigų sveikatos programas, būtinąją psichologinę pagalbą ir prevencines sveikatos priemones, kurios padeda geriau prisitaikyti prie mokymosi aplinkos.

Kaip nurodo Nilholm (2021), siekiant įgyvendinti įtraukiojo ugdymo principus, Pasaulio sveikatos organizacija rekomenduoja paruošti mokytojus, kad jie sugebėtų įvertinti vaikų potencialą, lemiantį mokymosi sėkmę. Autoriaus teigimu, pedagogai turėtų būti apmokyti bendradarbiauti su specialistais, kad mokiniai gautų tikslinę ir savalaikę pagalbą. Miltenienės ir kt. (2020) teigimu, įstaigose turėtų būti užtikrintas saugumas, kur vaikai gali laisvai mokytis ir išreikšti save. Psichologinė gerovė yra esminis veiksnys, lemiantis vaikų įsitraukimą bei pasiekimus, todėl svarbu sukurti pozityvumu grįstą kultūrą, kurioje visi vaikai jaustųsi saugūs, vertinami ir gerbiami. Tad apibendrinant galima teigti, jog Pasaulio sveikatos organizacija skatina įtraukųjį ugdymą per sveikatos prizmę.

Kaip pateikiama UNICEF (2021) dokumentuose, Pasaulio bankas pripažįsta, kad įtraukusis ugdymas yra socialinės lygybės aspektas. Pasaulio bankas teikia finansinę paramą šalims, siekiančioms įgyvendinti įtraukiojo ugdymo reformas švietimo politikoje. Šios reformos gali apimti (bet neapsiriboja) ugdymo įstaigų infrastruktūros tobulinimą, taip pat mokymo programų pritaikymą pagal skirtingus mokinių gebėjimus bei poreikius. Pasaulio bankas taip pat prisideda prie pedagogų rengimo programų finansavimo.

Auld, Rappleye ir Morris (2019) pabrėžia, kad Pasaulio bankas remia UNESCO švietimo programų iniciatyvas, kurios skatina visų vaikų, įskaitant pažeidžiamų grupių vaikus bei jų teisę į kokybišką švietimą. Autorių teigimu, naujų technologijų integracija į švietimą yra vienas svarbiausių aspektų, siekiant švietimo sistemos prieinamumo visiems vaikams. Pasaulio bankas skatina naudoti naujas technologijas, jas iš dalies arba visiškai finansuodamas, siekiant jas pritaikyti mokymosi programoms.

Lietuvoje nacionaliniu lygmeniu įtraukusis ugdymas reglamentuojamas įstatymuose:

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas ir jo suvestinės redakcijos (1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489). Įstatyme numatyta, kad ugdymo sistema turi būti orientuota į visų mokinių poreikius, todėl skatinama bendrojo ugdymo institucijų plėtra, siekiant užtikrinti, kad visi vaikai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, turėtų galimybę kokybiškai mokytis.

- Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234). Įstatyme numatyta, kad vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, turi būti teikiama tinkama pagalba ir parama, kad jie galėtų sėkmingai integruotis į bendrojo ugdymo sistemą.

Pastebima, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489) ir jo tolimesnėse suvestinėse redakcijose pabrėžiama bendradarbiavimo su tėvais svarba, kad būtų sukurta palaikanti ugdymo aplinka. Visi vaikai turi turėti galimybę mokytis, nepaisant jų fizinių ar psichinių savybių. Įstatyme akcentuojama, kad pedagogai būtų tinkamai rengiami dirbti su tokiais vaikais, užtikrinant kokybišką ugdymą.

1.2. Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo prielaidos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Įtraukiojo ugdymo sąvokos analizė bei teisinis reglamentavimas pateiktas 1.1 skyriuje, todėl toliau tikslinga analizuoti įtraukiojo ugdymo tikslą. De Beco (2018) teigimu, įtraukiojo ugdymo tikslas yra užtikrinti, kad visi vaikai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, poreikių bei socialinės padėties, turėtų lygias galimybes gauti kokybišką švietimą. Tikslinga skirti įtraukiojo ugdymo lygius, atsižvelgiant į jo taikymo mastą ir metodus. Llopart, Esteban-Guitart (2018) siūlo skirti sekančiais:

- Visuotinis įtraukimas, kuris apima visų ugdytinių, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, poreikių ar socialinės padėties, inkluziją į bendrą ugdymo procesą. Šiuo konkrečiu atveju užsiėmimai organizuojami bendro ugdymo grupėse.

- Individualus/specialusis ugdymas. Tai metodas, kuriuo siekiama individualizuoti ugdymo procesą, pritaikant jį pagal kiekvieno mokinio poreikius. Dažnu atveju tai siejama su atskirų individualių ugdymo ir pagalbos vaikui planų rengimu pagal individualų pritaikymą.

- Socialinis ir emocinis ugdymas. Kaip teigia De Beco (2022), šis ugdymo metodas pabrėžia socialinių įgūdžių skatinimą ir emocinio intelekto vystymąsi, siekiant užtikrinti bei lavinti gebėjimą bendrauti ir komunikuoti tarpusavyje bei lengviau prisitaikyti mažiau pažįstamoje aplinkoje.

- Bendradarbiavimo modeliai. Llopart, Esteban-Guitart (2018) teigimu, tai apima strategijas, kai mokytojai dirba kartu su tiksliniais specialistais ir ugdytinių šeimomis, siekiant užtikrinti kompleksinę pagalbą vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Svarbu paminėti, jog „įtraukusis ugdymas reikalauja, kad pedagogai taptų nuolatinais mokymosi ir tobulėjimo dalyviais, jog galėtų geriau suprasti savo mokinių, turinčių įvairių ugdymosi sutrikimų, sunkumų, mokymosi poreikių. Tai reiškia, kad pedagogai turėtų domėtis naujomis idėjomis ir geriausiomis praktikomis įtraukiojo ugdymo srityje, kad galėtų sėkmingai pritaikyti jas savo ugdomojoje veikloje“ (Vitkauskienė, Martinaitytė, 2023, p. 40). Be to, įtraukusis ugdymas svarbus dėl lygių galimybių, t.y jis užtikrina, kad vaikai turėtų vienodas galimybes gauti kokybišką švietimą nepriklausomai turi ar neturi specialiųjų ugdymosi poreikių. Lygios galimybės padeda užtikrinti lygias teises, kad kiekvienas vaikas galėtų mokytis pagal savo gebėjimus. Apibendrinant galima teigti, jog įtraukusis ugdymas prisideda prie visapusiško vaikų vystymosi ir skatina teigiamus pokyčius tiek švietimo sistemoje, tiek visuomenėje bendrąja prasme bei padeda jiems išmokti dirbti kartu, gerbti skirtumus ir ugdyti pilietinį atsakingumą, būti pasiręngusiais įsitraukti į įvairias bendruomenės veiklas. Tad pats įtraukusis ugdymas yra naudingas dar ir dėl to, kad užtikrinama teisė į pagarbą, prigimtinių orumą bei prigimtine ir vienodą vertę.

Kaip teigia Lisauskienė (2018), „ikimokyklinis ugdymas svarbus etapas lavinant vaiką, o sunkumus patiriančiam vaikui tai vienas iš lemiančių veiksnių siekiant pradėti pažinti, suprasti aplinką. Todėl kokybiškas įtraukusis ugdymas turėtų būti puoselėjamas ikimokyklinio ugdymo įstaigose“ (p. 246). Autorė pažymi, kad dauguma pedagogų ir kitų specialistų, tokių kaip logopedai, palaiko įtraukiojo ugdymo idėjas ir yra suinteresuoti bendradarbiauti, siekdami pagerinti šių vaikų ugdymo kokybę. Autorė pažymi, kad vis dėl to, įtraukiojo ugdymo tęstinumas atliepian visų vaikų poreikius nėra užtikrintas, o ikimokyklinio ugdymo etape jis dažnai realizuojamas nekokybiškai. Lisauskienės (2018) teigimu, nors ikimokyklinės įstaigos, mokyklos ir aukštosios mokyklos stengiasi kurti palankią edukacinę aplinką, jos negali visiškai pašalinti visų barjerų bei rizikų, su kuriomis susiduria mokiniai, turintys įvairių ugdymosi poreikių. Todėl būtina skatinti bendradarbiavimą už ugdymosi įstaigos ribų, įtraukiant tėvus, globėjus, bendruomenės narius ir srities ekspertus į ugdymo procesą.

1.3. Tėvų vaidmuo ir įsitraukimas į įtraukiojo ugdymo procesą

Norint sėkmingai įgyvendinti įtraukųjį ugdymą, viena pagrindinių kliūčių yra neigiamas požiūris. Paseka ir Schwab (2020) teigia, kad nuostatos gali pasireikšti kaip psichinės ar emocinės kliūtys, patirčių trūkumas, socialinės dinamikos įtaka arba individo pasirėngimo lygis. Įgyvendinant įtraukųjį ugdymą dalyvauja įvairios visuomenės grupės: ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikai, grupių pedagogai, švietimo pagalbos specialistai, psichologai, ugdymo įstaigų vadovybė, išorinės paramos organizacijos (pvz., socialinės gerovės darbuotojai, laisvalaikio centro atstovai), tėvai ir globėjai. Vis dėlto šių grupių

vaidmenys skiriasi, nes kiekviena grupė prisideda savo specifinėmis funkcijomis ir atsakomybėmis. Kaip teigia Vaitkuvienė-Zimina, Bruzgelevičienė (2016), tėvų vaidmuo ir įsitraukimas į įtraukiojo ugdymo procesą yra labai svarbus ir būtinas, tačiau dažnai kartu tai sudėtingas procesas. Paprastai tėvai ne tik užtikrina emocinę paramą bei teikia palaikymą savo vaikui, bet ir dalyvauja ugdymo proceso planavime bei įgyvendinime. Kaip teigia Schwab (2020), daugeliui tėvų, auginančių vaikus, turinčius specialiųjų poreikių, tenka susidurti su įvairiais iššūkiais. Vienas iš didžiausių sunkumų yra emocinis stresas, susijęs su vaiko negalia ar sutrikimu. Tėvams tai sunkiai pakeliama našta, todėl perdėlioti savo nusistovėjusias rutinas, naujai dėtioti savo ir vaiko ateities lūkesčius yra sunku, sukelia stresą bei jausmą, kad esi vienas. Paseka, Schwab (2020) teigimu, tyrimai rodo, kad tėvams, kurių vaikai turi negalią ar sutrikimą, dažnai kyla nerimo ir depresijos simptomų užuomazgų. Anot Sharma, Salend (2016), emocinis krūvis gali paveikti tėvų gebėjimą aktyviai dalyvauti vaiko ugdymo procese ir bendradarbiauti su specialistais.

Vaitkuvienės-Ziminės ir Bruzgelevičienės (2016) teigimu, tėvams gali trūkti žinių apie jų vaikų specialiuosius poreikius ir kaip geriausiai juos atliepti. Dažnai, dėl naujos informacijos srauto ir patiriamų stresinių situacijų, jie nėra pakankamai supažindinti su specialiaisiais ugdymo(si) metodais bei jiems skirtomis priemonėmis paslaugomis. Svarbu pažymėti, kad ne tik konkrečios informacijos trūkumas, bet ir jos perteklinis kiekis gali turėti neigiamą poveikį. Kaip teigia Sharma, Salend (2016), tėvai, neturintys reikiamų žinių ir įgūdžių, gali jaustis nepasitikintys savo sprendimais dėl vaiko ugdymo. Tai gali sumažinti tėvų norą bei motyvaciją dalyvauti bei bendradarbiauti ugdymo procese.

Bendradarbiavimas su mokytojais ir specialistais dažnai gali būti iššūkis. Paseka ir Schwab (2020) pažymi, kad tėvai gali jaustis nesuprasti ar neišklausyti, ypač jei ikimokyklinio ugdymo pedagogai neturi pakankamai žinių ar patirties apie vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. Tuo tarpu Vaitkuvienė-Ziminė ir Bruzgelevičienė (2016) pabrėžia, kad tėvų ir pedagogų tarpusavio bendravimas bei bendradarbiavimas yra esminis veiksnys, užtikrinantis vaikų ugdymo sėkmę ir gerovę. Be to, jei tėvai jaučiasi atskirti nuo ugdymo proceso, tai gali neigiamai paveikti vaiko vystymąsi ir motyvaciją lankyti ugdymo įstaigą. Vis dėlto, Paseka ir Schwab (2020) pažymi, kad tėvai pripažįsta įtraukiojo ugdymo naudą visiems vaikams, pabrėždami jo teigiamą poveikį vaikų ugdymui.

Tėvų socialiniai įgūdžiai, kaip teigia Juodaitytė (2003), taip pat daro įtaką jų įsitraukimui į ugdymo procesą. Tėvai, kurie turi išlavintus bendravimo įgūdžius, dažniau dalyvauja ugdymo įstaigos veiklose ir bendradarbiauja su pedagogais. Pastebima, kad nepakankami socialiniai įgūdžiai gali apsunkinti tėvų galimybes efektyviai bendradarbiauti su pedagogais ir kitais specialistais. Dėl to tėvai gali jaustis nepakankamai pasirengę ir nesugebantys tinkamai palaikyti savo vaikų ugdymo procese.

Kaip teigia Galkienė, Monkevičienė (2021), tėvų ar globėjų susitaikymas su vaiko negalia ar sutrikimu yra dar vienas svarbus aspektas. Tėvams ar globėjams gali prireikti laiko ir paramos, kad priimtų savo vaiko situaciją ir su ja susigyventų. Pabrėžtina, kad tėvai, kurie sugeba susitaikyti su vaiko negalia ar sutrikimu, dažniau aktyviai dalyvauja ugdymo ir įtraukties procese, lyginant su tais, kuriems susitaikymas yra sudėtingesnis. Susitaikymas su vaiko individualiais ugdymosi poreikiais gali būti ilgas ir sudėtingas procesas, apimantis įvairias emocines būsenas, tokias kaip liūdesys, pyktis, gėda, nerimas ir kt.

Tėvų baimė dėl socialinės atskirties, susijusios su jų vaiko negalia ar sutrikimu, taip pat gali paveikti jų įsitraukimą į vaiko ugdymo procesą. Pasak Pasekos ir Schwab (2020), daugelis tėvų nerimauja, kad jų vaikas gali būti nepriimtas, atstumtas arba patirti diskriminaciją, todėl jie dažnai elgiasi atsargiai, kalbėdami apie savo vaiką su kitais, siekdami neatskleisti per daug informacijos, kas gali turėti įtakos galimoms pasekmėms. Ši socialinė atskirtis gali riboti tėvų norą ieškoti pagalbos, kas tiesiogiai veikia jų galimybes aktyviai ir efektyviai dalyvauti ugdymo ir įtraukties procese.

Nepaisant šių iššūkių, yra daugybė būdų, kaip tėvai gali pagerinti savo įsitraukimą į ugdymo procesą. Pažymima, kad jie gali savarankiškai ieškoti informacijos apie specialiuosius ugdymosi poreikius ir ugdymo metodus ir/arba kreipiantis į tam tikros srities specialistus individualiai. Dalyvavimas mokymuose ar seminaruose, kuriuos siūlo švietimo ir ugdymo įstaigos, gali padėti tėvams įgyti reikiamų žinių ir įgūdžių bei padėti pagilinti patirtis. Taip pat svarbu, kad tėvai ieškotų paramos iš kitų šeimų, auginančių vaikus su panašiais specialiaisiais poreikiais. Tėvai turi suprasti, kad nėra vieni, o bendravimas su panašiose situacijose atsidūrusiais tėvais sudaro galimybę dalintis patirtimis ir taip spręsti problemas kartu.

2. Tėvų patirčių įgyvendinant įtraukųjį ugdymą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje tyrimo rezultatų analizė

2.1. Tyrimo metodika

Siekiant atkleisti tėvų patirtis apie įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigose atliktas kokybinis tyrimas. **Tyrimo duomenų rinkimo metodas** – pusiau struktūruotas interviu. Duomenys buvo renkami naudojant interviu metodą. Interviu organizuojami ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, specialiai tyrimui išskirtame kabinete. Tyrimo metu gauti duomenys buvo transkribuojami ir analizuojami taikant turinio analizės metodą, kuris leido sukurti kategorijas ir subkategorijas, remiantis tėvų pasakojimais apie jų patirtis, nuostatas ir nuomones dėl įtraukiojo ugdymo. Tyrimo rezultatai atspindi tiriamosios grupės patirtis ir nuomones konkrečiame kontekste. Duomenys nėra statistiškai apibendrinami, tačiau gali būti perkelti į panašias situacijas, atsižvelgiant į kontekstinius panašumus.

Tyrimo imtis – 10 tėvų (N=10), iš kurių 5 tėvai augina vaikus, turinčius specialiųjų poreikių, ir 5 tėvai, auginantys tipinės raidos vaikus, kurie lanko tą pačią ikimokyklinę ugdymo įstaigą, kaip ir vaikai, turintys specialiųjų poreikių. Dalyviai buvo atrinkti naudojant kriterinę atranką.

Tyrimo dalyvių atranka – tyrimo dalyviai buvo atrinkti naudojant kriterinę atranką, kuri yra būtina norint iš populiacijos atrinkti tikslius informantus. Šio tyrimo dalyvių atrankos kriterijai buvo: vaikų tėvai, kurie augina vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių; vaikų tėvai, kurie augina tipinės raidos vaiką, kuris lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą su vaiku, turinčiu specialiųjų ugdymosi poreikių.

Tyrimo eiga – Tyrimas organizuojamas, remiantis Kardelio (2002, p. 109) metodika, 3 etapais:

Pirmasis etapas. Pasiruošimas tyrimui ir tyrimo organizavimas (temos pavadinimo, tyrimo problemos, objekto, tikslo ir uždavinių formulavimas, mokslinės literatūros analizė, tyrimo instrumento rengimas).

Antrasis etapas. Tyrimo dalyvių atranka pagal kriterijus bei empirinių duomenų rinkimas. Šiame etape interviu buvo vykdomi nuo 2024 m. spalio 28 iki lapkričio 8 dienos. Interviu buvo atliekami gyvai su tyrimo dalyviais ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, specialiai tyrimui išskirtame kabinete. Kiekvienas interviu truko nuo 18 min. iki 41 min., o surinkta informacija buvo įrašoma garso įrenginiu, gavus dalyvių sutikimą. Dalyviams nesutikus įrašyti garso įrašo – pokalbio eiga buvo užsirašoma ranka ant lapo.

Trečiasis etapas. Tyrimo duomenų apdorojimas (gautų kokybinio tyrimo duomenų apdorojimas, tyrimo duomenų rezultatų analizė, diskusijos aprašymas, išvadų formulavimas, rekomendacijų formulavimas).

Tyrimo etika – atliekant tyrimą visuose etapuose buvo remiamasi bendraisiais etikos principais: dalyvių informavimo, savanoriškumo, pagarbos tyrimo dalyviams, konfidencialumo, duomenų patikimumo. Tyrimo dalyviai prieš tyrimą informuojami apie tikslus, procedūras, galimas rizikas/naudą, savanorišką dalyvavimą ir teisę bet kada pasitraukti tolimesnį dalyvavimą tyrime. Tyrimo dalyviams pateikta informuojami, kad nėra renkami jautrūs ar tiriamųjų tapatybę galintys atskleisti duomenys. Tyrėjas vykdo tyrimą laikydamasis etikos, užtikrina objektyvų duomenų rinkimą ir analizę, minimalizuoja šališkumą bei apsaugo dalyvių gerovę viso proceso metu.

2.2. Tyrimo dalyvių žinios apie įtraukųjį ugdymą

Tyrime dalyvavusiems vaikų tėvams pateikiami klausimai, padedantys išsiaiškinti jų žinias apie įtraukųjį ugdymą. Tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, atsakymai pateikiami 2 lentelėje, o tėvų, auginančių tipinės raidos vaikus, - 3 lentelėje.

Apibendrinant 2 lentelėje pateiktus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad įtraukusis ugdymas vertinant tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus, yra suvokiamas kaip ugdymo metodas, kuris suteikia galimybę vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, mokytis kartu su kitais bendraamžiais. Kaip teigia vienas iš tėvų, „*Aš labai palaikau įtraukųjį ugdymą, nes mano nuomone, jis suteikia galimybę vaikui augti ir tobulėti kartu su kitais vaikais, tuo pačiu užtikrinant, kad specializuota pagalba būtų teikiama pagal poreikius*“ (I1-9). Pastarasis teiginys rodo įtraukiojo ugdymo esmę, t.y.

individualių poreikių pripažinimą bei tinkamos pagalbos vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių. Pabrėžtina ir tai, kad tėvai pripažįsta jo naudą vaiko sėkmingam vystymuisi (I1-9; I3-9; I4-9), pabrėždami, kad įtraukiojo ugdymo procese vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, gali pasiekti geresnių rezultatų, nes jiems suteikiama galimybė tobulėti pritaikant individualius ugdymo metodus. Galimybių vienodumas ypač akcentuojamas UNESCO (2024) bei UNICEF (2017) dokumentuose.

2 lentelė. Tyrimo dalyvių, auginančių vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, žinios apie įtraukųjį ugdymą (N-5)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Žinios apie įtraukųjį ugdymą	Teigiama nuomonė apie įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą	„Aš labai palaikau įtrauktąjį ugdymą, nes mano nuomone, jis suteikia galimybę vaikui augti ir tobulėti kartu su kitais vaikais, tuo pačiu užtikrinant, kad specializuota pagalba būtų teikiama pagal poreikius.“ (I1-9)
		„Tai tikrai naudinga jos vystymuisi.“ (I1-9)
		„Įtraukiojo ugdymo idėja man yra teigiama <...>“. (I3-9)
		„Įtraukiojo ugdymo požiūris man yra svarbus.“ (I4-9)
	Įtraukiojo ugdymo sąlygos	„Aš turiu savo nuomonę į įtraukųjį ugdymą. Manau, kad jis gali būti naudingas, tačiau tik tada, kai ugdymo įstaiga tikrai pasiruošusi ir turi pakankamai žinių bei resursų dirbti su vaikais, turinčiais tokių sudėtingų emocinių iššūkių.“ (I2-9)
		„Aš manau, kad įtraukiojo ugdymo idėja gali būti naudinga, tačiau ji turi būti pritaikyta tam tikriems vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą.“ (I5-9)
	Pritaikytas ugdymas pagal vaiko poreikius	„Aš tikiu, kad įtraukusis ugdymas yra vienas iš ugdymo metodų, kuris suteikia mano vaikui, aišku ir kitiems vaikams, galimybę mokytis kartu su kitais, nesvarbu, kokie yra jo poreikiai. Specialistai atsižvelgia į jo gebėjimus ir pritaiko užduotis, kad jis galėtų pasiekti savo potencialą. Tai leidžia mano vaikui jaustis priimtam ir vertinamam.“ (I1-9)
		„Tai ugdymo procesas, kai orientuojamasi į individualius vaiko gebėjimus ir poreikius. Tai reiškia, kad ne visi vaikai turi mokytis vienodai, bet patys metodai turi būti taikomi atsižvelgiant pagal vaiko gebėjimus.“ (I2-9)
	Integracija	„Man svarbu, kad „kitokie vaikučiai“ mokytųsi su bendraamžiais ir jaustųsi kaip visi kiti. Įtraukiojo ugdymo dėka vaikai, turintys specialiuosius ugdymosi poreikius, gali dalyvauti bendrose veiklose bei užsiėmimuose, kurie yra pritaikyti jo gebėjimams.“ (I3-9)
		„Bendrine prasme, integracija yra ypač svarbi, nes tai yra vienas iš esminių dedamųjų, kad gerai vaiko savijautai.“ (I2-2)
	Galimybių vienodumas	„Įtraukusis ugdymas reiškia, kad individualius poreikius turintys vaikai neturi būti atskirti dėl savo poreikių. Jie turi galimybę ugdytis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir visi kiti vaikai, o pedagogai užtikrina, kad tokie vaikai gautų reikalingą pagalbą, kad galėtų pasiekti geriausių ugdymosi rezultatų.“ (I4-9)
		„Auginant vaiką su specialiaisiais poreikiais, labai svarbu, kad jis turėtų tokias pačias galimybes kaip ir kiti vaikai. Manau, kad tikslinga, kad mūsų vaikai galėtų dalyvauti visose veiklose ir pasiekti savo tikslus pagal savo gebėjimus, nesvarbu, kokie jie būtų.“ (I1-4)
		„Manau, kad kiekvienas vaikas turi teisę į vienodas galimybes mokytis ir augti bei tobulėti. Vaikai, turintys specialiuosius ugdymosi poreikius taip pat turi unikalų gebėjimų, kurie turėtų būti pripažįstami ir vertinami. Įtraukusis ugdymas leidžia jiems pasiekti tobulėti, gal ir kiek mažesniais žingsneliais, bet tikrai leidžia.“ (I3-3)
	Orientacija į individualumą	„Tai ugdymo procesas, kai orientuojamasi į individualius vaiko gebėjimus ir poreikius. Tai reiškia, kad ne visi vaikai turi mokytis vienodai, bet patys metodai turi būti taikomi atsižvelgiant pagal vaiko gebėjimus.“ (I2-9)
		„Aš labai palaikau įtrauktąjį ugdymą, nes mano nuomone, jis suteikia galimybę vaikui augti ir tobulėti kartu su kitais vaikais, tuo pačiu užtikrinant, kad specializuota pagalba būtų teikiama pagal poreikius.“ (I1-9)
	Supratimas ir empatija	„Manau, įtraukusis ugdymas yra pagrįstas supratimu ir empatija, nes pedagogai ir bendraamžiai priima vaiką su jo išskirtinumu. Tai ne tik pedagoginis ugdymas, bet ir emocinis palaikymas, kurio tokiems vaikučiams labai reikia, kad galėtų jaustis saugūs ir suprasti.“ (I5-9)

Šaltinis: sudarytas autorės pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

Taip pat pastebima, kad tyrime dalyvavę tėvai, auginantys specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, pritaria įtraukiojo ugdymo idėjai, tačiau du iš jų išreiškia poreikį, kad ugdymo įstaigos būtų

pasiruošusios ir turėtų pakankamai resursų: „manau, kad jis gali būti naudingas, tačiau tik tada, kai ugdymo įstaiga tikrai yra pasiruošusi ir turi pakankamai žinių bei resursų dirbti su vaikais, turinčiais tokių sudėtingų emocinių iššūkių“ (I2-9). Pastarasis tyrime dalyvavusių tėvų požiūris rodo, kad tėvai pripažįsta įtraukiojo ugdymo naudą, tačiau nori užtikrinti, kad pedagogai ir ugdymo institucijos būtų pasirengę teikti tinkamą pagalbą įvairių gebėjimų vaikams (ypač vaikams, turintiems didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių).

Apibendrinat tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, žinias apie įtraukųjį ugdymą galima daryti išvadą, kad įtraukusis ugdymas yra vertinamas teigiamai, tačiau tam, kad sėkmingai jį įgyvendinti būtina individuali pagalba, tinkami resursai ir individualus dėmesys kiekvienam vaikui. Pastarosios išvalgos dėl orientacijos į individualumą taip pat akcentuojamos Nacionalinės švietimo agentūros (2024) bei plačiau analizuojamos Parveen ir Qounsar (2018) apibrėžtyje. Tyrime dalyvavę tėvai akcentuoja, kad svarbiausias šio proceso elementas yra gebėjimas pritaikyti ugdymą atsižvelgiant į vaiko poreikius, įskaitant emocinę ir socialinę pagalbą, taip užtikrinant, kad visi vaikai, nepaisant savo poreikių, turėtų lygias galimybes tobulėti.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių, auginančių tipinės raidos vaiką, žinios apie įtraukųjį ugdymą (N-5)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Žinios apie įtraukųjį ugdymą	Supratimas, kas yra įtraukusis ugdymas	„Būsiu atvira, niekada labai nesidomėjau apie įtraukųjį ugdymą. Mano supratimu tai ugdymo metodas kai vaikai su specialiaisiais ugdymosi poreikiais yra adaptuojami į bendrą ugdymo procesą.“ (I7-11)
		„Iki tol, kol vaikas nelankė darželio pastarasis terminas mūsų šeimoje buvo tik teorinio pobūdžio, t.y. žinojome kas tai, bet kaip tai veikia labai neplėtėme žinių. Tad tik bendriniu požiūriu galiu apibūdinti kas tai yra.“ (I6-11)
		„Jei jau visai atvirai, tai tikrai įtraukusis ugdymas nėra ta tema, kuria kiekvieną dieną domėčiausi ir ieškočiausi papildomos informacijos. Kas tai yra, iš esmės, suprantu. Tačiau jei atsiranda koks papildomas klausimas visada stengiuosi susirasti internete.“ (I8-11)
		„Pačios teorinio pobūdžio informacijos lyg ir pakanka iš to, kad skelbiama viešoje erdvėje, t.y. televizijoje bei internete.“ (I10-11)
	Sunkumai, patiriami dėl informacijos apie įtraukųjį ugdymą stokos	„ir taip, dėl informacijos stokos apie įtraukųjį ugdymą aš patiriu tam tikrų sunkumų. Man trūksta aiškios informacijos apie tai, kaip ugdymo įstaigoje užtikrinama vaikų su specialiaisiais poreikiais sauga. Dažnai jaučiu, kad svarbiausi klausimai lieka neatsakyti, o man, kaip tėvui, tai kelia nerimą.“ (I8-11)
		„Kartais jaučiu, kad informacijos apie įtraukųjį ugdymą trūksta, nes nėra išsamiai paaiškinta, kaip visa tai vyksta darželyje. Manau, kad pedagogai galėtų daugiau kalbėti apie tai, kaip sprendžiamos sudėtingesnės situacijos, kad tėvai žinotų, ko tikėtis.“ (I9-11)
		„Tai, kas man trukdo, yra visiškas informacijos trūkumas apie tai, kas tiksliai vyksta darželyje ir kaip tai paveikia mano vaiką. Manau, kad informacija turėtų būti aiškesnė ir detalesnė. Reikėtų, kad būtų daugiau paaiškinama apie tai, kaip pedagogai sprendžia specifinius iššūkius, susijusius su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.“ (I10-11)
	Kebumo nesudarymas dėl informacijos apie įtraukųjį ugdymą stokos	„Dėl informacijos stokos apie įtraukųjį ugdymą mes neturime jokių problemų, nes pedagogai visuomet aiškiai pateikia informaciją ir atsako į visus klausimus. Tačiau, jei reikėtų papildomos informacijos apie metodus ir veiklas, mes visada galėtume ją gauti.“ (I6-11)
		„Kadangi nesu labai įsitraukusi į šią temą, neturiu problemų dėl informacijos stokos apie įtraukųjį ugdymą. Jei kažko reikia sužinoti, paprastai klausiu ir sužinome, bet apskritai, tai man nėra prioritetas.“ (I7-11)

Šaltinis: sudarytas autorės pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

Remiantis tyrimo rezultatais pateiktais 3 lentelėje, pastebima, kad nepaisant informacijos stokos apie įtraukųjį ugdymą, kai kurie iš tyrime dalyvavusių tėvų teigia, kad jų patirtys yra neutralios į įtraukties procesus. Jie neturi problemų dėl informacijos stokos, nes pedagogai visada pateikia aiškius atsakymus į klausimus. Tai rodo, kad tiriamoje ugdymo įstaigoje yra teisingai valdomas komunikacijos procesas su tėvais, kas padeda valdyti grėsmes bei sumažina nerimą dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo procesų. Tačiau net ir šiuo atveju tėvai pageidauja gauti papildomą informaciją apie įtraukiojo ugdymo taikymą bei jo įgyvendinimo galimybes ateityje.

Pabrėžtina, kad teiginiai, susiję su informacijos apie įtrauktąjį ugdymą prieinamumu ir tėvų požiūriu į šį procesą, atskleidžia svarbius aspektus apie žinių trūkumą ir tėvų poreikį šioje srityje (I6-11; I7-11). Kai kurie tyrimo dalyviai prisipažįsta, kad jie niekada nesidomėjo įtraukiojo ugdymo tema, todėl neturi tvirtos nuomonės apie šį procesą: „*Būsiu atvira, niekada labai nesidomėjau apie įtraukųjį ugdymą. Mano supratimu, tai ugdymo metodas, kai vaikai su specialiaisiais ugdymosi poreikiais yra adaptuojami į bendrą ugdymo procesą*“ (I7-11). Pastarasis teiginys rodo, kad kai kurie iš tyrime dalyvavusių tėvų tik „paviršutiniškai“ žino, kas yra įtrauktasis ugdymas, ir nėra linkę gilintis į šią temą, *nebent susiduria su konkrečia situacija, kai reikia daugiau žinių* (I8-11). Kiti iš tyrime dalyvavusių tėvų pripažįsta, kad iki tam tikro momento jų šeima neturėjo pakankamai žinių apie įtraukųjį ugdymą: „*iki tol, kol vaikas nelankė darželio, pastarasis terminas mūsų šeimoje buvo tik teorinio pobūdžio, t.y. žinojome kas tai, bet kaip tai veikia labai neplėtėme žinių*“ (I6-11). Tai parodo, kad jų tikrasis susidomėjimas įtraukioju ugdymu dažnai kyla tik tada, kai atsiranda poreikis konkretesnėms žinioms. Pabrėžtina ir tai, kad kai kurie iš tyrime dalyvavusių tėvų pripažįsta, kad *nors jie ir nėra itin įsitraukę į šią temą, jie visada stengiasi susirasti papildomos informacijos, jei kyla klausimų* (I8-11). Tai rodo, kad tėvai visgi yra pasirengę ieškoti atsakymų, tačiau jų susidomėjimas priklauso nuo konkrečių, jiems aktualių klausimų.

Apibendrinant tyrimo dalyvių nuomonę galima daryti išvadą, kad tėvų, auginančių tipinės raidos vaikus, požiūris į įtraukųjį ugdymą yra neutralus. Žinios apie įtrauktį yra įvairios ir dažnai priklauso nuo jų informuotumo apie patį procesą bei jo pritaikymo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Nors kai kurie iš tyrime dalyvavusių tėvų pripažįsta informacijos trūkumą ir išreiškia norą gauti daugiau aiškios ir detalios informacijos apie įtraukųjį ugdymą, kiti tėvai, kurie neturi konkrečių klausimų ar problemų, nejaučia diskomforto dėl informacijos stokos. Pabrėžtina ir tai, kad tiriamoji ugdymo įstaiga valdo komunikacijos procesą bei tėvams apie įtraukųjį ugdymą pateikia reikiamos informacijos. Kai tik tėvai išreiškia norą ir/arba atsiranda konkreti situacija, reikalaujanti paaiškinimo, jie konsultuojasi su pedagogais. Tai galima sieti su bendradarbiavimu ir komunikacijos palaikymu tarp tėvų ir pedagogų. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad komunikacijos ryšio užtikrinimas, kurį akcentuoja Ruškus (2020) bei Steinfeld (2012), prisideda prie tėvų ugdymo svarbos įtraukiojo ugdymo kontekste.

2.3. Tyrimo dalyvių nuomonė apie vaiko ugdymo patirtis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bei pedagogų ir personalo pasirengimą darbui su SUP turinčiais vaikais

4 lentelėje pateikiama tyrimo dalyvių nuomonė apie vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo patirtis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Apibendrinant 4 lentelėje pateiktus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad pirmieji metai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje tiriamiesiems vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, dažnai būna ypatingai sudėtingi (kaip teigia SUP turinčių vaikų tėveliai). Daugeliui vaikų, ypač tiems, kurie yra prieraišūs ir turi specifinius elgesio ar emocines problemas, adaptacija sukelia daug sunkumų, susijusių su prieraišumu prie pedagogų ar grupės draugų, emociniu nestabilumu ar jaučiamu vidiniu vaiko nesaugumu. Tyrimo dalyvaujantys tėvai pastebi, kad vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, ypač sunkiai prisitaiko prie naujos aplinkos ir kolektyvo. Kaip teigia vienas iš tėvų: „*Pirmieji mėnesiai buvo iššūkiai, nes ji <dukra> labai prisiriša prie nuolatinės specialistų komandos, ir kiekvienas pasikeitimas sukeldavo nerimą*“ (I1-1). Tai rodo, kad prieraišumas kitam asmeniui (pavyzdžiui, pedagogui) gali sukelti vaikui stresą, o pasikeitimas tarp pedagogų kelia papildomą nerimą tiek vaikui, tiek ir tėvams, nes pastarieji jaučia vaiko nuotaikų kaitą namuose, nenorą vyksti ir/arba pasilikti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

4 lentelėje pateikti tyrimo rezultatai rodo, kad vaiko ugdymo patirtis ikimokyklinio ugdymo įstaigose vaikams, turintiems specialiųjų poreikių, ugdymo įstaigoje gali būti labai įvairios, tačiau su tinkama pagalba ir palaikymu galimas sėkmingas įsitraukimas į bendrą veiklą. Tėvų vaidmuo visame procese yra neatsiejamą dalis – jie ne tik stebi vaikų pokyčius, bet ir aktyviai dalyvauja ieškant geriausių sprendimų siekiant vaikų gerovės užtikrinimo. Apibendrinant tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, patirtis galima daryti išvadą, kad įtrauktis yra sudėtingas ir daugialypis procesas, kurio siekiama gerovės vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių. Tai patvirtina ir Lisauskienė (2018), teigdama, kad procesas kartu yra ir unikalus, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad nors pedagogai stengiasi skatinti vaikų socialinį įsitraukimą ir užtikrinti jų bendravimą su bendraamžiais, šis procesas dažnai susiduria su vaikų emociniais ir elgesio sunkumais. De Beco (2022) taip pat analizuoja vaikų elgsenos sunkumus, patvirtindamas empiriniu tyrimu atskleistus rezultatus. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pastarieji vaikai paprastai patiria sunkumus bendraujant, prisitaikant prie grupės dinamikos ir sprendžiant socialinius iššūkius. Galima daryti išvadą, kad norint užtikrinti sėkmingą vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, įtrauktį, būtina ne tik skatinti grupines vaikų veiklas, bet ir orientuotis į individualius vaiko poreikius.

4 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo patirtis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje (N-5)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Vaiko, turinčio SUP, ugdymo patirtys ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	Pirmoji adaptacija ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	„Pirmieji mėnesiai buvo iššūkiai, nes ji labai prisiriša prie nuolatinės specialistų komandos, ir kiekvienas pasikeitimas sukeldavo nerimą.“ (I1-1)
		„Pradžią nebuvo labai lengva, nes jos nuotaikų kaita ir isterijos labai apsunkino socializaciją ir prisitaikymą prie grupės.“ (I2-1)
		„Pirmieji metai buvo sunkūs, nes jis sunkiai adaptavosi prie grupės. Jis dažnai būdavo užsidaręs, nes nesugebėdavo užmegzti ryšio su kitais vaikais.“ (I3-1)
		„Mergaitė darželę lanko jau dvejus metus. Pirmieji metai buvo sunkesni, nes ji labai prierašė ir sunkiai atsiskiria nuo mamos.“ (I4-1)
	Sunkumai, patiriami dėl informacijos apie įtraukų ugdymą stokos Socializacija	„Pirmieji metai darželyje buvo tikrai sudėtingi. Mūsų berniukui su autizmo spektro sutrikimu buvo sunku adaptuotis prie kolektyvo.“ (I5-1)
		„Tačiau pamažu ji prisitaikė, nes darželio pedagogai ir personalas buvo labai kantrūs ir atidūs, ypač dėl jos autizmo.“ (I1-1)
		„Dėl jos nuotaikų svyravimų buvo sunku rasti tinkamą balansą tarp individualios pagalbos ir bendravimo su kitais vaikais.“ (I2-1)
	Kebulmo nesudarymas dėl informacijos apie traukų ugdymą stokos	„Labai greitai prisirišo prie vieno vaiko, ir jei tas vaikas nebuvo grupėje, jam tapdavo labai neramu ir jis nenorėdavo būti tarp kitų vaikų. Teko imtis tam tikrų priemonių, kad jis jaustųsi saugiai, tačiau vis tiek buvo daug iššūkių.“ (I3-1)
		„Aš manau, kad ji ten jaučiasi gerai ir tikrai socializuojasi.“ (I4-1)

Šaltinis: sudarytas autorės pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

5 lentelėje pateikiama tyrimo dalyvių nuomonė apie vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, pedagogų ir personalo pasirengimą darbui su SUP turinčiais vaikais.

Apibendrinat 5 lentelėje pateiktus interviu duomenis galima daryti išvadą, kad pedagogų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos personalo pasirengimas dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais yra ypač svarbus užtikrinant vaikų inkluziją. Kai kurie iš tyrime dalyvavusių tėvų pažymi, kad pedagogų požiūris į jų vaikų sutrikimus buvo empatiškas, tačiau jiems trūko praktinių žinių, kaip valdyti vaiko emocijas bei nuotaikų kaitą. Kaip pavyzdį galima pateikti, kaip teigia du iš tyrime dalyvavusių tėvų, kad *nors pedagogės buvo labai mylinčios ir atidžios, kartais trūko specifinių įgūdžių, kaip tvarkytis su vaiko elgesio sunkumais* (I2-5, I4-5). Tai rodo, kad svarbu pedagogui ne tik turėti empatiją, bet ir nuolat tobulinti savo kompetencijas.

Pastebima, kad pedagogų pasirengimas dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais yra būtinas ne tik norint užtikrinti vaikų įsitraukimą, bet ir siekiant suteikti jiems būtinąją pagalbą ugdymo procese. Tėvų patirtys rodo, kad, nepaisant gerų ketinimų, trūksta specifinių žinių ir išteklių, kurie leistų pedagogams efektyviau dirbti su vaikais, turinčiais įvairių sutrikimų. Dėl šios priežasties svarbu nuolat tobulinti pedagogų žinias, dalintis gerosiomis praktikomis, kad jie galėtų vaikams suteikti tinkamą pagalbą, užtikrindami jų sėkmingą įtrauktį į ugdymo procesą. Pabrėžtina, kad pagalbos, paramos bei palaikymo būtinumą taip pat akcentuoja Vilkelienė (2015), kuri teikia įžvalgą, jog tai būtina norint pasiekti efektyvų socializacijos procesą.

5 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, pedagogų ir personalo pasirengimą darbui su SUP turinčiais vaikais (N-5)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Pedagogų ir personalo pasirengimas darbui su SUP turinčiais vaikais	Palaikymas	„Mokytojų požiūris į dukros negalią buvo supratingas, tačiau dažnai trūko žinių, kaip tinkamai valdyti jos nuotaikų pokyčius.“ (I2-5)
		„Auklėtojos yra labai mylinčios ir atidžios vaikams.“ (I4-5)
		„Auklėtojos yra tikrai geranoriškos ir stengiasi padėti, tačiau susiduria su daug sunkumų.“ (I5-5)
	Pagalba ir parama	„Manau, kad parama yra gera, tačiau visada norėtųsi, kad būtų dar daugiau duodama, kad būtų užtikrinta dar geresnė individuali pagalba. Tai ypač svarbu, kai mūsų dukra patiria panikos atakas, kurios gali sutrikdyti ugdymo procesą.“ (I1-4)
		„Nors dukrai buvo teikiama pagalba, tai dažnai buvo nenuoseklu ir ne visada atitiko jos poreikius.“ (I2-4)
		„Manau, kad vaikui reikia daugiau individualios pagalbos ir pritaikytų metodų, kad jis galėtų jaustis saugiai ir komfortiškai.“ (I3-4)
		„Nors darželis stengiasi užtikrinti jam reikalingą pagalbą, aš vis tiek dažnai jaučiu, kad vaikui trūksta resursų ir paramos, kad jis galėtų geriau integruotis į grupę.“ (I3-4)
		„Tiesioginės pagalbos, ypač atsižvelgiant į jo savitas elgesio formas, dažnai nepakanka.“ (I3-4)
		„... mano nuomone, vis tiek reikėtų daugiau atsargumo, kad kiti vaikai nesugadintų jos klausos aparato.“ (I4-4)
		„Norėčiau, kad pedagogai daugiau dėmesio skirtų, kaip padėti berniukui išreikšti emocijas ramiau.“ (I5-9)

Šaltinis: sudarytas autorės pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

2.3. Tyrimo dalyvių nuomonė apie įtraukiojo ugdymo praktinį įgyvendinimą

6 lentelėje pateikiama tėvų, auginančių tipinės raidos vaikus, nuomonė apie įtraukiojo ugdymo praktinį įgyvendinimą.

Apibendrinant 6 lentelės duomenis galima daryti išvadą, kad įtraukiojo ugdymo praktinis įgyvendinimas, tėvų, auginančių tipinės raidos vaiką, įžvalgomis yra svarbus šiuolaikinės švietimo sistemos komponentas, vis dažniau vertinamas kaip būtinybė vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, įtraukties į bendrąją ugdymo aplinką metodus. Tyrimo duomenys bei tėvų įžvalgos rodo, kad įtraukimas į kasdienį ugdymą yra praktinis iššūkis, kurio sėkmė priklauso nuo pedagogų pasirengimo, požiūrio, noro ir gebėjimo pritaikyti ugdymo metodus atsižvelgiant į vaikų individualius poreikius. Tyrime dalyvavę tėvai pažymėjo, kad visi vaikai, nepaisant jų turimų specialiųjų ugdymosi poreikių, aktyviai dalyvauja bendrose veiklose, ir pedagogai nuolat stengiasi užtikrinti, kad visi būtų įtraukti į bendrą ugdymo procesą. Kaip teigia viena tyrimo dalyvė, „visi vaikai, net ir turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, dalyvauja bendrose veiklose. Pedagogai stengiasi užtikrinti, kad visi būtų įtraukti, kad ir kokie jų poreikiai“ (I6-1). Tai rodo, kad įtraukimas į kasdienį ugdymą yra vertinamas kaip natūralus ir tipinis procesas, kuriame, tikėtina, vaikai turi lygias galimybes dalyvauti įvairiose ugdymo veiklose. Kita tyrimo dalyvė pabrėžė, kad „vaikai, turintys specialiųjų poreikių, turi lygiai tas pačias galimybes dalyvauti kasdienėse veiklose“ (I6-5), akcentuodama, kad įtraukimas nėra susijęs su jokiais išskirtiniais apribojimais.

Pastebima, kad įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas yra daugiapakopis procesas, kuriame svarbus ne tik pedagogų pasirengimas, bet ir visos ugdymo aplinkos pritaikymas prie vaikų individualių poreikių. Ikimokyklinio ugdymo veiklų įvairovė ir individualus dėmesys kiekvienam vaikui leidžia kurti įtraukią ugdymo aplinką, kurioje visi vaikai turi vienodas galimybes tobulėti ir įsiliesti į bendruomenę. Tėvai, dalyvaujantys tyrime, bei dalindamiesi patirtimis, parodė pasitikėjimą pedagogų gebėjimu suteikti reikiamą pagalbą ir užtikrinti lygiavertį dalyvavimą ugdymo procese tiek vaikams su specialiaisiais poreikiais, tiek vaikams, kurie neturi specialiųjų ugdymosi poreikių. Taip pat daroma išvada, kad tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas yra svarbus sėkmingos įtraukties pagrindas ikimokyklinio ugdymo procese.

6 lentelė. Tėvų, auginančių tipinės raidos vaikus, nuomonė apie įtraukiojo ugdymo praktinį įgyvendinimą (N-5)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Įtraukiojo ugdymo praktinis įgyvendinimas	Vaikų įtraukiojo ugdymo užtikrinimas	„Visi vaikai, net ir turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, dalyvauja bendroje veiklose. Pedagogai stengiasi užtikrinti, kad visi būtų įtraukti, kad ir kokie jų poreikiai.“ (I6-1)
		„Vaikai su specialiaisiais poreikiais turi lygiai tas pačias galimybes dalyvauti kasdienėse veiklose.“ (I6-5)
		„Manau, kad nėra skirtumo tarp vaikų su specialiaisiais poreikiais ir kitų, visi dalyvauja įvairiose veiklose – tiek kūrybinėse, tiek edukacinėse.“ (I9-1)
	Įtraukties veiklų įvairovė	„Teigiama, kad vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, dalyvauja grupinėse veiklose ir žaidimuose. Tai padeda jiems ne tik tobuleti, bet ir geriau įsiliesti į grupę.“ (I6-4)
		„Mums labai svarbu, kad vaikai galėtų dalyvauti ne tik formalioje, bet ir neformalioje veikloje, kad jie galėtų sukurti ryšius su kitais vaikais.“ (I7-1)
		„Esu įsitikinusi, kad visos veiklos, nepriklausomai nuo vaiko poreikių, yra pritaikytos taip, kad visi galėtų dalyvauti be išimčių.“ (I7-4)
		„... įtraukimas į veiklas nebūtinai turi būti tik pamokos. Mūsų darželyje vaikai dalyvauja įvairiose veiklose – ir laisvalaikio, ir kūrybinėse, ir socialinėse.“ (I9-1)
	Individualaus ugdymo užtikrinimas	„Mano nuomone, ypač svarbu, kad pedagogai sugebėtų individualizuoti ugdymą pagal kiekvieno vaiko poreikius, tai leidžia pasiekti geresnių rezultatų.“ (I6-2)
		„Tikiu, kad kartais reikia suteikti papildomą pagalbą vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kad jie galėtų sėkmingai dalyvauti. Tai nebūtinai yra problema, tik reikalingas šiek tiek kitoks požiūris.“ (I7-2)
		„Tikėtina, kad kai kuriems vaikams reikia daugiau dėmesio ir pagalbos, todėl svarbu pritaikyti užduotis pagal kiekvieno galimybes.“ (I7-3)
		„Manau, mūsų pedagogai stengiasi atsižvelgti į kiekvieno vaiko gebėjimus ir poreikius, kad užtikrintų efektyvų ugdymą.“ (I9-3)
	Komunikacijos su tėvais užtikrinimas	„Esu girdėjusi, kad auklėtojos nuolat informuoja tėvus apie vaiko pažangą ir problemas integracijoje.“ (I6-3)
		„Labai svarbu, kad pedagogai aiškiai paaiškina, kaip vyksta įtrauktis ir ką darome, kad vaikas galėtų sėkmingai prisitaikyti.“ (I6-4)
		„Manau, kad tėvai gauna reguliarias ataskaitas ir galimybę kalbėtis su pedagogais apie vaiko elgesį ir pažangą.“ (I7-2)
		„Pedagogai visada mums pasako, kaip mūsų vaikas dalyvauja ugdymo procese ir ką reikia tobulinti, kad visa situacija būtų sklandesnė.“ (I9-3)
	Tėvų įtraukties skatinimas	„Auklėtojos kviečia mus į susirinkimus, kad galėtume išsamiai supažindinti, kaip vaikas prisitaiko ir kas gali būti tobulinama.“ (I6-4)
		„Aš dažnai dalyvauju susitikimuose, kur aptariame, kaip tėvai gali padėti vaikui ir kokius metodus naudoti namuose.“ (I7-3)
		„Mes kaip tėvai galime dalyvauti susirinkimuose, kuriuose diskutuojama apie tai, kaip mūsų vaikas integruojasi ir kaip galime padėti namuose.“ (I9-3)
	Informacijos trūkumas	„Man asmeniškai trūksta išsamios informacijos apie tai, kaip mūsų vaikai tiksliai dalyvauja bendroje veiklose ir kokie metodai yra taikomi su jais.“ (I7-4)
		„Nors informacija pateikiama, kartais nesuprantame, kokie metodai taikomi su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių. Galėtų būti daugiau informacijos ir paaiškinimų.“ (I8-3)
		„Bendruoju požiūriu, kartais informacija yra per paviršutiniška ir nesame tikri, ką pedagogai tiksliai daro su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.“ (I9-4)

Šaltinis: sudarytas autorės pagal atlikto tyrimo duomenis, 2024

Svarbu pažymėti, kad įtraukiojo ugdymo principai pateikti UNICEF (2024) dokumentuose, o jų taikymas ugdymo procese yra patvirtinti empirinio tyrimo rezultatais. Tačiau komunikacijos nesklandumai, tokie kaip bendrinio pobūdžio informacija ar detalių neatskleidimas apie pedagogų taikomus ugdymo(si) metodus gali sukelti tėvų nepasitenkinimą ir pasimetimą. Todėl svarbu palaikyti abipusį, atvirą ir nuoširdų ryšį bei tikslinę tiesioginę komunikaciją tarp tėvų ir pedagogų.

Išvados

1. Remiantis mokslinės literatūros analize galima daryti išvadą, kad įtraukusis ugdymas ikimokyklinio ugdymo įstaigose siekia užtikrinti lygias galimybes į švietimą ir ugdymą visiems vaikams kartu, įskaitant ir tuos, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių. Šiuolaikinės švietimo sistemos pokyčiai rodo, kad įtrauktis ir bendradarbiavimas tarp pedagogų, tėvų ir specialistų yra būtinas norint užtikrinti kokybišką įtraukųjį ugdymą. Tėvų vaidmuo šiame procese yra ypatingai svarbus, nes jie ne tik teikia emocinę paramą savo vaikams, bet ir aktyviai prisideda prie ugdymo metodų užtikrinimo. Remiantis literatūros analize galima identifikuoti sekančias įtraukiojo ugdymo rizikas praktikoje: nepakankamas pedagogų pasirengimas, išteklių stoka ir žinių apie specialiuosius ugdymo metodus trūkumas.

2. Remiantis tyrimo duomenimis galima daryti išvadą, kad įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas ikimokyklinio ugdymo įstaigose šiuo metu susiduria ne tik su tėvų teigiamu vertinimu, bet ir su iššūkius keliančiais aspektais. Pastebėta, kad tėvų, auginančių vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, požiūris į įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą yra labiau teigiamas nei tėvų, auginančių tipinės raidos vaikus. Tėvai vertina pedagogų pastangas ir kantrybę dirbant su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių, tačiau dažnai iškyta problemos dėl žinių ir metodinių priemonių trūkumo bei jų pritaikymo individualiems vaikų poreikiams. Nors pedagogai bando užtikrinti tinkamą pagalbą, kai kurie tėvai pastebi, kad trūksta nuoseklumo ir specialistų pasirengimo efektyviai spręsti elgesio iššūkius, tokius kaip nuotaikų pokyčiai ar socializacijos problemos. Ir nors ikimokyklinio ugdymo įstaiga bando įtraukti vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, į bendras veiklas, kai kuriems vaikams vis dar kyla sunkumų dėl prisitaikymo prie aplinkos ir kitų grupės vaikų, kas rodo, kad reikalingas dar didesnis individualių veiklų ir švietimo pagalbos specialistų įsitraukimas.

3. Remiantis tyrimo duomenimis galima daryti išvadą, kad tėvų patirtys įtraukiojo ugdymo kontekste yra įvairiapusės. Teigiama tyrime dalyvavusių tėvų patirtis susijusi su pedagogų noru ir galimybe dirbti su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių. Tačiau tyrime dalyvavę tėvai taip pat išreiškia susirūpinimą dėl pedagogų žinių trūkumo ir retai praktikoje taikomų įgūdžių dirbant su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių. Dėl šios priežasties siūloma stiprinti pedagogų ne tik teorinį, bet ir praktinį pasirengimą. Tėvų aktyvus įsitraukimas į ugdymo procesą ir nuolatinis bei nepertraukiamas bendravimas bei bendradarbiavimas su pedagogais yra svarbus siekiant kokybiškos vaikų įtraukties. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais pastebima, kad kai kurie tėvai jaučia, kad nėra pakankamai konsultacijų ar informacijos apie jų vaikų ugdymo gerovę, todėl reikėtų organizuoti daugiau pagalbos priemonių tėvams. Tyrime dalyvavę tėvai pabrėžia, kad ugdymo metodikos turėtų būti labiau pritaikytos individualiems vaikų poreikiams, įskaitant specialias erdves ir individualias veiklas. Tyrime dalyvavę tipinės raidos vaikus auginantys tėvai išreiškia norą, kad ugdymo proceso metu būtų daugiau dėmesio skiriama vaikų emocinei gerovei ir saugumui, kad visi vaikai galėtų jaustis saugūs.

4. Remiantis tyrimo duomenimis galima išryškinti iššūkius, su kuriais tėvams teko susidurti įtraukiojo ugdymo principų įgyvendinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigose metu. Pirmuoju būtų galima įvardinti pedagogų pasirengimo dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais stiprinimą, specialistų etatų didinimą ir papildomų specialistų įtraukimą, kuris pasireiškia kompetencijų trūkumu bei nepakankamu gebėjimu greitai taikyti tinkamus metodus čia ir dabar. Antrasis iššūkis - tėvų įtraukimas į ugdymo procesą ir aktyvus bendravimas bei bendradarbiavimas, kuris siejamas su per mažu tėvų įsitraukimu. Trečiuoju iššūkiu galima įvardinti įtraukiojo ugdymo sąlygų pritaikymą individualiems vaikų, turinčių specialiuosius ugdymosi poreikius, poreikiams, kuris siejamas su ugdymo aplinkos ir metodų pritaikymu. Dar vienas iššūkis - pagalbos teikimas tėvams ir papildomos konsultacijos, kurią nori ir geba priimti ne visi tėvai.

Literatūra

1. Alzahrani, N. (2020). The development of inclusive education practice: A review of literature. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 12(1), 68-83.
2. Amor, A. M., Hagiwara, M., Shogren, K. A., Thompson, J. R., Verdugo, M. Á., Burke, K. M., & Aguayo, V. (2019). International perspectives and trends in research on inclusive education: A

- systematic review. *International Journal of Inclusive Education*, 23(12), 1277-1295.
3. Auld, E., Rapple, J., & Morris, P. (2019). PISA for Development: How the OECD and World Bank shaped education governance post-2015. *Comparative Education*, 55(2), 197-219.
 4. Das, A. (2022). The Value of International Declaration in Field of Inclusive Education: *Salamanca Statement and Framework for Action* (1994). West Bengal: ResearchGate.
 5. De Beco, G. (2018). The right to inclusive education: Why is there so much opposition to its implementation? *International Journal of Law in Context*, 14(3), 396-415.
 6. De Beco, G. (2022). The right to 'inclusive' education. *The Modern Law Review*, 85(6), 1329-1356.
 7. Galkienė, A. ir Monkevičienė, O. (2021). Preconditions of transforming the educational process by applying inclusive education strategies: Theoretical background. *Improving inclusive education through universal design for learning*, 1-21.
 8. Hasan, M., Halder, U. K., & Debnath, D. (2018). Inclusive education and Education for all. *International Journal of Research and Analytical*, 5(3), 605-608.
 9. Horníčková, B., Majerčíková, J., & Tírpáková, A. (2023). Parents' attitudes to compulsory preschool education in the Czech Republic and Slovakia. *Journal of Language and Cultural Education*, 11(1), 71-89.
 10. Yusuf, M. (2020, February). Preschool Teachers' Attitude Toward Inclusive Education in Central Java, Indonesia. In *3rd International Conference on Learning Innovation and Quality Education (ICLIQE 2019)* (pp. 1361-1368). Atlantis Press.
 11. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
 12. Kalinina, T. S., Karnaukhova, A. V., Mashovets, M. A., Shvaliuk, T. M., & Telna, O. A. (2022). Retracted: Practical implementation of inclusive preschool education in Ukraine. *Review of Education*, 10(1), e3311.
 13. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas
 14. Karlsudd, P. (2023). Agree or disagree? A comparison of the staff's and parents' perceptions of important factors and goal fulfilment for an inclusive preschool in Sweden. *Early Child Development and Care*, 193(4), 559-573.
 15. Kefallinou, A., Symeonidou, S., & Meijer, C. J. (2020). Understanding the value of inclusive education and its implementation: A review of the literature. *Prospects*, 49(3), 135-152.
 16. Kozibroda, L. V., Kruhlyk, O. P., Zhuravlova, L. S., & Chupakhina, S. V. (2020). Practice and Innovations of Inclusive Education at School. *International Journal of Higher Education*, 9(7), 176-186.
 17. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489). Suvestinė redakcija nuo 2024-09-01 iki 2024-12-31. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
 18. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234). Suvestinė redakcija nuo 2024-07-01 iki 2024-10-31. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
 19. Lisauskienė, D. (2018). Įtraukusis ugdymas nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštosios mokyklos. Tęstinumo poreikis. *Pedagogika*, 132(4), 241-253.
 20. Llopart, M., & Esteban-Guitart, M. (2018). Funds of knowledge in 21st century societies: Inclusive educational practices for under-represented students. A literature review. *Journal of Curriculum Studies*, 50(2), 145-161.
 21. Miltenienė, L., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Kairienė, D., Geležinienė, R. ir Tomėnienė, L. (2020). *Specialusis ugdymas ir jo transformacijos įtraukiojo švietimo kontekste*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
 22. Moriña, A. (2019). Inclusive education in higher education: challenges and opportunities. *Postsecondary educational opportunities for students with special education needs*, 3-17.
 23. Nacionalinė švietimo agentūra (2024). *Įtraukties principo įgyvendinimo gairės mokykloje* (Įtraukties principo gairės). <https://www.nsa.smm.lt/itrauktis-ugdyme/>

24. Nilholm, C. (2021). Research about inclusive education in 2020–How can we improve our theories in order to change practice?. *European Journal of Special Needs Education*, 36(3), 358-370.
25. Parveen, A., & Qounsar, T. (2018). Inclusive education and the challenges. *National Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 3(2), 64-68.
26. Paseka, A., & Schwab, S. (2020). Parents' attitudes towards inclusive education and their perceptions of inclusive teaching practices and resources. *European journal of special needs education*, 35(2), 254-272.
27. Ruškus, J. (2020). Klausimai ir iššūkiai dėl negalią turinčių vaikų teisės mokytis įtraukiojo ugdymo sąlygomis Lietuvoje. *Specialusis ugdymas*, 1(41), 10-52.
28. Scanlon, G., Radeva, S., Pitsia, V., Maguire, C., & Nikolaeva, S. (2022). Attitudes of teachers in Bulgarian kindergartens towards inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 112, 103650.
29. Schmidt, M., Krivec, K., & Bastič, M. (2020). Attitudes of Slovenian parents towards pre-school inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 35(5), 696-710.
30. Sharma, U., & Salend, S. J. (2016). Teaching assistants in inclusive classrooms: A systematic analysis of the international research. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, 41(8), 118-134.
31. Spathara, E. (2018). *Without home, without homeland. Without school, too?: the right to inclusive education of refugee children* (Doctoral dissertation).
32. Steinfeld, E. (2012). *Universal Design: Creating Inclusive Environments*. John Wiley & Sons, Inc.
33. Stubbs, S. (2008). *Inclusive education. Where there are few resources*. Oslo, The Atlas Alliance Publ.
34. UNESCO (2024). What you need to know about inclusion in education? <https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know>
35. UNESCO (2024-05-17). *Inclusion in education: What you need to know about inclusion in education?* What you need to know about inclusion in education? <https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know?hub=70285>
36. UNICEF (2017). Inclusive education: Including children with disabilities in quality learning: what needs to be done? https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/IE_summary_accessible_220917_brief.pdf
37. UNICEF (2023). *Giluminė politikos, programų, paslaugų, biudžeto ir mechanizmų, skirtų kovoti su vaikų skurdu ir socialine atskirtimi Lietuvoje analizė. Galutinė ataskaita.* <https://www.unicef.org/eca/media/20116/file/Deep%20dive%20Lithuania%20-%20Main%20Report%20in%20Lithuanian.pdf>
38. Unicef. (2021). *The state of the global education crisis: a path to recovery: a joint UNESCO, UNICEF and WORLD BANK report*. Paris: UNESCO, cop. 2021.
39. Vaitkuvienė-Zimina, Ž. ir Bruzgelevičienė, R. (2016). Pagalbos mokiniui mokykloje tobulinimas orientuojantis į įtraukųjį ugdymą. *Pedagogy Studies/Pedagogika*, 124(4).
40. Vilkelienė, A. (2015). Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių meninis ugdymas: tikslai ir principai. *Pedagogika*, 118(2), 239-253.
41. Vitkauskienė, V. ir Martinaitytė, R. (2023). Pedagoginio darbo galimybės įgyvendinant įtraukųjį ugdymą ikimokyklinėse įstaigose. Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys: *Socialinio darbo ir įtraukiojo ugdymo bendrystė: nacionalinės ir tarptautinės patirtys*.
42. Vural, D., Pişkin, N. B., & Durmuşoğlu, M. C. (2021). Problems and Practices Experienced by Preschool Education Teachers in Inclusive Education. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies (IJOCIS)*, 11(2), 287-308.

OPPORTUNITIES FOR THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN PRESCHOOL INSTITUTIONS: PARENTS' EXPERIENCES

Roberta Vaičiene

Summary

Inclusive education is today a widely used concept, referring to the integration of children with disabilities or developmental challenges into the general socialization and learning process. This concept emerged alongside educational reforms, which include ensuring inclusive education based on the principles of equality and non-discrimination. Inclusive education is considered a continuously evolving process, focused on accessibility, improving educational quality, and meeting the individual needs of each child. The term acquired its meaning when children with disabilities or developmental disorders began to be included in the general process of socialization. This shift was influenced by educational reform, in which the implementation of inclusive education is one of the key components. The principles of equality and non-discrimination, as stipulated in the Law on Education, are also directly associated with inclusive education. This means that all educational institutions are required to create conditions for every child to learn and develop their abilities and skills, as well as to receive the necessary support, without discrimination based on diverse educational needs.

Relevance of the study. Understanding parents' opinions on inclusive education is necessary in order to create effective forms of cooperation and ensure successful inclusion of children. Parents' attitudes and experiences can have a significant impact on the effectiveness and success of the institution's actions to implement inclusive education. Research problem, problem questions. What is the attitude of parents raising preschool children towards inclusive education? How does this attitude affect the implementation of inclusive education in preschool institutions?

The object of the study is the attitude of parents and their experiences towards the possibilities of implementing inclusive education in a preschool institution.

The aim of the study is to reveal parents' attitudes and experiences regarding the possibilities of implementing inclusive education in preschool institutions.

Research objectives. 1) To analyse the scientific literature sources, to reveal the possibilities of implementing inclusive education in a preschool institution and the roles of parents in this process from a theoretical perspective. 2) To reveal the views of parents on the current implementation of inclusive education in preschool institutions. 3) To identify the experiences of parents that they experience in the context of inclusive education. 4) To highlight the challenges that parents had to face during the implementation of inclusive education principles in preschool institutions.

Research methodology and sample. The chosen qualitative research method is a semi-structured interview using open-ended questions. Considering that inclusive education has legally entered into force in Lithuanian educational institutions only since September 2024, it was very important to find out the views and experiences of parents raising children with special educational needs and typical development on the possibilities of implementing inclusive education in preschool institutions. Interviews were conducted with 10 people.

Research results: the results of the qualitative research confirmed that parents' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs are diverse, but inclusive education has a direct impact on the success of the educational processes of children with special educational needs. Cooperation between parents and educators and other specialists is necessary to achieve successful inclusion of a child in the activities of a preschool educational institution. Parents' experiences also show that in order to achieve more productive work, educators need greater preparation, in order to ensure that the child's education yields good results in a preschool educational institution. Based on the research data, several challenges can be highlighted that parents encountered during the implementation of inclusive education principles in preschool institutions. The first challenge concerns the need to strengthen teachers' preparedness to work with children with special educational needs, to increase the number of specialist positions, and to involve additional professionals. This challenge manifests in the lack of competencies and the insufficient ability to promptly apply appropriate methods in real-time situations. The second challenge relates to parental involvement in the educational process, as well as active communication and cooperation, which are often hindered by parents' limited engagement. The third challenge is the adaptation of inclusive education conditions to meet the individual needs of children with special educational needs, which is directly linked to the adjustment of the learning environment and teaching methods. Another challenge is the provision of support and additional consultations for parents, which not all parents are willing or able to accept.

Keywords: inclusive education, preschool educators, special educational needs.